

*Шабалтун М. О., магістрант спеціальності «Соціальна педагогіка», НУБіП України, (м. Київ)
Кубицький С. О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті, НУБіП України, (м. Київ)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОЗВІЛЛЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ БАЗИ ВІДПОЧИНКУ

У статті проаналізовано основні актуальні проблеми дозвілля сучасних підлітків в умовах бази відпочинку. Розкрито особливості навчально-виховного та дозвілльового процесу розвитку освіти в Україні.

Ключові слова: навчання, дозвілля, здоров'я, відпочинок.

В статье проанализированы основные актуальные проблемы досуга современных подростков в условиях базы отдыха. Раскрыты особенности учебно-воспитательного и досугового процесса развития образования в Украине.

Ключевые слова: обучение, досуг, здоровье, отдых.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В кожній країні у сучасному світі всі несприятливі події, які відбуваються у соціально-економічних та політичних сферах життя, позначаються на дітях та підлітках і знаходять відображення у молодіжній субкультурі, що виявляється у негативному ставленні до світу дорослих та збільшенням проявів девіантної поведінки.

На сьогодні існує багато соціальних програм та доктрин по всьому світі, основна мета яких підтримати та допомогти підліткам стати повноцінними членами суспільства.

Так, в Україні Національна доктрина розвитку освіти засвідчила, що в галузі виховання і навчання відбуваються суттєві зміни. Ці зміни зумовлюють необхідність посилення уваги до проблеми соціалізації та адаптації учнівської молоді, залучення її до національної культури, опанування нового стилю життя в сучасному громадянському суспільстві.

Навчально-виховний процес для підлітків здійснюється майже протягом всього року, тому часто учнівська молодь є втомленою і перевантаженою навчанням та відвідуванням додаткових занять. Дозвілля таких підлітків, як правило здійснюється хаотично та не контролюється батьками. Більшість вільного часу підлітки проводять за комп'ютером у всевітній мережі Інтернет і, як правило, це призводить до погіршення фізичного та психічного здоров'я. Тому аналіз освітянської практики стверджує, актуальність проблеми соціально-педагогічного впливу на діяльність існуючих дозвілльових дитячих організацій та об'єднань, є досить важливим питанням. Адже в загальноосвітніх закладах суттєвого позакласного та позашкільного дозвілля немає, а іноді навіть відсутня систематична

науково та методично обґрунтована робота щодо розвитку у дітей навичок соціальної активності та відповідальності [3].

Тому часто аби покращити стан здоров'я дітей та відволікти їх від сучасного дозвілля, батьки залучають дітей до таборного (бази відпочинку) відпочинку, де сьогодні надають не тільки оздоровчі послуги, а й дозвілльєві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми з дозвілльової діяльності підлітків в Україні почали з'являтися на початку 1990-х років, коли Україна вийшла зі складу Радянського Союзу, де дозвілля мало важливе значення у вихованні майбутнього громадянина, воно було чітко структуроване, обов'язкове та регульоване державою. Тому тільки недавно, почали з'являтися педагогічні та методичні видання щодо роботи в дитячому оздоровчому таборі та базах відпочинку, різноманітні збірники ігор, сценаріїв, свят, які допомагають педагогам та організаторам дозвілля плідно взаємодіяти з дітьми, їхніми батьками, навчитися швидко приймати вірні рішення.

Переглядаючи літературу, можна побачити джерела з соціально-педагогічною спрямованістю. Передусім, це підручники за редакцією професора Капської А.Й.: «Технології соціально-педагогічної роботи» [8], «Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи» [1], а також «Соціальна педагогіка» [6]. В них можна зустріти опис форм та методів роботи в таборі, основні вимоги до соціального працівника – вихователя оздоровчого табору.

У деяких періодичних виданнях, таких як «Рідна школа», «Практична психологія та соціальна робота», «Позакласний час» та «Останній дзвінок» пропонується використання різноманітних ігор, конкурсів,

проведення сценаріїв, спортивно-туристичних змагань. Деякі журнали пропонують ознайомитися з досвідом сучасних таборів та різних самодіяльних дитячих організацій. Справляє діяльність Міжнародного Дитячого Центру «Артек», Пласту, ЛОДГО «Лугарі».

Також інтерес до проблем підлітків розкритий та проаналізований у вітчизняній філософії, соціології, психології, педагогіці. Соціально-філософські проблеми підлітків як важливої соціальної групи суспільства знайшли своє відображення в дослідженнях С. М. Іконнікової, І. М. Ільїнського, І. С. Копа, В.Т. Лисовського та інших вчених. Значний вклад у дослідженні дозвілля молоді та підлітків внесли Г. О. Пруденський, Б. О. Трушин, В. Д. Петрушев, В.М. Піменова, О. О. Гордон, І. В. Бестужев-Лада та ін. Проблеми із саморозвитку й самореалізації особистості в сфері дозвілля розглядали О. І. Беляєва, О. С. Каргіна, Т. І. Бакланова, з питань психології особистості Г. М. Андреева, О. В. Петровський. У науковий аналіз теорії і практики культурно-дозвілєвої діяльності значний внесок зробили Ю.О. Стрельцов, О. Д. Жарков, В. М. Чижиков, В. О. Ковшаров, Т.Г. Кисельова, Ю.Д. Красильников, А.Й. Капська. Дослідження цих авторів мають важливе значення для удосконалення теорії і методики дозвілєвої діяльності підлітків.

Виходячи з цього, **метою** нашої статті є проаналізувати основні актуальні проблеми дозвілля сучасних підлітків в умовах бази відпочинку. Розкрити особливості навчально-виховного та дозвілєвого процесу розвитку освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Оскільки турбота про здоров'я дітей (як фізичного так і психічного) є одним з основних показників ставлення держави до проблем підростаючого покоління, тому вперше у вітчизняній освіті, Національна доктрина ставить проблему збереження здоров'я дітей. Разом з тим, стан справ у цій сфері викликає занепокоєння. Статистика засвідчує, що упродовж останніх років в Україні, зберігається тенденція щодо погіршення стану здоров'я дітей. Про це свідчить той факт, що кількість дітей, які перебувають на диспансерному обліку в лікувальних закладах збільшилася. Зросла кількість дітей, що мають захворювання нервової системи, органів дихання. Також збільшується кількість підлітків, які мають психічні захворювання. Все це зумовлено негативними факторами соціально-економічного, екологічного та

психологічного характеру в процесі розвитку дитини [4].

Тому для того, аби покращити стан здоров'я дитини батьки відправляють дітей до закладів оздоровчого типу та баз відпочинку. Дитячі заклади відпочинку, як правило, є з цілодобовим перебуванням дітей, де вони можуть перебувати самостійно або з батьками. Основна функція баз відпочинку – це не просто оздоровлення дитини, а й розваги та дозвілєва діяльність, яка для підлітків виступає однією з першочергових потреб.

Сьогодні на дітей та підлітків мають великий вплив засоби масової інформації, які часто не відповідають культурним та моральним принципам. Тому зросла потреба у формуванні в підлітка навичок вибіркового підходу, розвитку критичного мислення, вироблення захисного механізму до тих засобів масової інформації, які культивують агресивність, порнографію, насилля.

Виходячи з цього, основним завданням відпочинку підлітків в спеціальних закладах є не просто оздоровлення та зменшення навчальної діяльності – це час, коли підліток має змогу розвинути свої комунікативні та вольові здібності в колективі, навчитися приймати рішення самостійно, проявляти творчий потенціал та передавати набутий досвід одноліткам.

У процесі ігрових та розважальних програм, які проводяться на базах відпочинку, аніматор або організатор дозвілля (дану функцію може виконувати і соціальний педагог) повинен не тільки розважати підлітків, а й фіксувати психолого-педагогічний ефект ігрової програми, за допомогою якого можна визначити результати дозвілєвої діяльності, що виявляються в наступних факторах:

- готовності після ігрової програми підлітком бачити себе і свої відносини з людьми більш точно і реалістично;

- спрямованості на постановку важливих у житті людини питань, які раніше ставити не доводилося (розвиток комунікативних, вольових навичок, уваги, уяви та ін.);

- появи (посиленні) інтересів до усвідомлення і розкриття своєї індивідуальності (розвиток талантів, творчих здібностей);

- відчутті важливості (і можливості) допомоги один одному в процесі ігрової діяльності (виховання гуманності та активної громадянської позиції);

- володіння навичками ігрового подолання складних життєвих ситуацій;

- розкритті моральних резервів особистості;

- формуванні практичної навички співвіднесення самого себе з різними формами, жанрами, видами дозвілля, тобто навички індивідуалізації свого дозвілля;

- ефективність рекреації і релаксації за рахунок яскравих переживань під час програми.

Таким чином, колективна ігрова діяльність, має розглядатися через призму виховання, вона має культивувати у дітей позитивні цінності, допомагати їм відчути себе сильними, талановитими, потрібними і важливими в певній соціальній групі. Однак постає питання, як організувати дозвіллеву діяльність так, щоб вона дала змогу втілити вище перелічені позиції. Адже навіть при найвищому рівні етапу попередньої сценарної розробки завжди виникає проблема адекватної реалізації ігрового сценарію та ігрових програм в конкретній аудиторії, оскільки існує такий рівень невизначеності групової динаміки, який погано піддається теоретичному осмисленню, тим більше, що практичні розробки, як правило, розраховані на індивідуальні особливості ведучих. Тому засоби включення в колективну ігрову діяльність (прийоми, техніка, методики) повинні мати базову опору, спиратися на систему методів, за допомогою яких фахівці в сфері дозвілля можуть спланувати ігрову програму, при цьому враховуючи всі індивідуальні особливості підлітків та навколишнього середовища, в якому вони проживають.

Основних, провідних методів таких чотири [2]:

Метод емоційної інтеграції спільності

– надає важливе значення положення про те, що емоційні аспекти взаємодії є каталізаторами групи більше, ніж раціональні чи інтелектуальні. Наприклад, веселий сміх з приводу дотепного жарту. Взагалі для побудови цілісного колективу і розвитку його згуртованості необхідне вміле поєднання емоційного і раціонального контактів. На цьому й побудований метод емоційної інтеграції. Він поєднує процедури, які роз'єднують велику групу на окремі спільності за різними критеріями, і процедури, що поєднують учасників програми. У результаті кожний за короткий час багаторазово виявляється членом різних спільнот, одnodумцем багатьох інших людей, багаторазово переживає почуття близькості, єднання. Метод реалізує діалектичну спіраль розвитку відносин між

учасниками у такому виді: інтеграція - розпад на окремі спільності - інтеграція на новому, вищому рівні єднання.

Метод зняття психологічної дистанції

– кожній психологічній дистанції відповідає у відносинах між людьми дистанція фізична. Отже, операційне завдання організатора дозвіллевої діяльності полягає в тому, щоб постійно враховувати це всіма доступними сценарно-організаційними засобами. Адже, зменшення фізичної дистанції зменшує й дистанцію психологічну, настільки, наскільки в партнерів є в цьому потреба, хоча б і неусвідомлена. Тому, зняття дистанції реалізується через організацію і реорганізацію простору спілкування, через постійну зміну композицій і мізансцен міжособистісних контактів [2].

Метод концентрації форм спілкування з активізацією ігрового спілкування (у «ролі», у «масці»)

– це зняття протиріччя між потенційним різноманіттям форм спілкування, якими люди можуть і повинні користатися у своєму житті, і звичайно слабким використанням цього різноманіття в реальній життєвій практиці.

Відповідно до морфології спілкування, під час гри реалізуються такі форми спілкування:

- зі справжнім суб'єктом (особисті контакти і переписування, спрямоване на формування самоцільного духовного зв'язку між людьми);

- із квазисуб'єктом (самоспілкування, у тому числі анкета і тести, спілкування з художніми персонажами й образами людей минулих епох);

- із суб'єктивним об'єктом (спілкування з тваринами, природою через слайди, ігрові етюди – з виходом на природу або запрошенням хазяїнів із тваринами на гру).

Метод режисури контактів – цей метод вирішує завдання спонтанного, імпровізаційного синтезування:

- різних соціокультурних інституцій (наука, мистецтво, побут, здоров'я, мораль, любов, пропаганда), втілених у різноманітті тем і жанрів;

- соціально-психологічних методик, прийомів, технік;

- різних елементів колективної видовищно-ігрової творчості (простір, атрибутика, світло, музика, костюм, лялька, маска, екран) у формах масової карнавальномаскарадної, театралізованої, обрядової, ритуальної, спортивної та іншої гри [2].

Питання педагогіки

За допомогою таких методів соціальний педагог - аніматор, повинен перетворити ігрову діяльність під час відпочинку в цікаву та не примусову, активну діяльність, яка має містити не тільки розважальний, а й навчально-виховний характер. У цьому йому допоможуть чіткі вимоги щодо підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи в літньому таборі:

- усвідомлення соціальними педагогами сутності та специфіки роботи дитячих організацій в сучасних умовах;
- ознайомлення соціальних педагогів з психолого-педагогічними основами роботи з тимчасовим дитячим колективом, враховувати вікові особливості дітей;
- засвоєння основ організації оздоровчо-виховного процесу в умовах табору, планування режиму дня;
- оволодіння системою колективного планування роботи дитячого колективу;

- ознайомлення з системою самоврядування в житті тимчасового колективу;

- організація гри та спортивно-оздоровчої роботи в умовах табору;
- оволодіння методикою проведення тематичного дня-свята в роботі оздоровчого закладу.

Висновки. Таким чином, можна зазначити, що соціально-педагогічна робота в дитячому закладі відпочинку повинна бути підпорядкована розвитку особистих зусиль, особистої відповідальності кожного вихованця за здійснення своєї мети, за свої вчинки, за свій успіх у житті. Мета соціально-педагогічної роботи – це формування конкурентно спроможної особистості із постійною потребою самореалізації та вдосконалення, почуттям відповідальності та соціальної активності, за допомогою всіх форм та методів дозвілля.

Література

1. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) : навч. посіб. / А.Й. Капська [та ін.] ; ред. І. Зверева, Г. Лактіонова. – К.: Науковий світ, 2001. – 129 с.
2. Бочелюк В.Й. Дозвіллезнавство : навчальний посібник / В.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
3. Гурьянова М.П. Сельская школа и социальная педагогика: Пособие для педагогов / М.П. Гурьянова. – Минск: Амалфея, 2000. – 448 с.
4. Основы социально-культурной деятельности : учеб. пособие / Т.Г. Киселева, Ю.Д. Красильников. – М.: Моск. гос. ин-т культуры, 1993. – 164 с.
5. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до організаційно-дозвіллевої діяльності / О. В. Турська, О. О. Бугаєнко // Практична психологія та соціальна робота : Науково-практичний освітньо-методичний журнал. – К., 2006. – № 12. – С. 21-23.
6. Соціальна педагогіка: Підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / за ред. проф. А.Й. Капської. – Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.
7. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : навч. посібник / А. Й. Капська. – К.: УДЦССМ, 2001. – 219 с.
8. Технології соціально-педагогічної роботи : навч. посібник / А.Й. Капська [та ін.] ; за ред. А.Й. Капської. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – 372 с.
8. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар [та ін.] ; за ред. О. О. Яременка, О. Г. Карпенко]. – К. : Укр. ін-т соц. досліджень, 2005. – 116 с.

Shabalytn Maryna, Kubitskiy Sergey.

ACTUAL PROBLEMS UNDER FUN TEEN RECREATION

The paper analyzes the main current problems of modern leisure teenagers in recreation. The features of the educational and leisure development process of education in Ukraine.

Given that today's children and teens have great influence media, which often do not meet the cultural and moral principles has increased the need for formation of a teenager selective approach skills, critical thinking, the development of a protective mechanism to the media, which is cultivated aggression, pornography and violence.

Therefore, the main task area teenagers in special schools is not just recovery and reducing training activities - a time when the adolescent is able to develop their communication skills and strong-willed in a team, learn to make their own decisions, be creative potential and share lessons learned peers.

Collective game activity should be viewed through the prism of education, she has cultivated in children positive values, to help them feel strong, talented, necessary and important in a particular social group. Cotsialnyy teacher - animator must make gaming activities while relaxing in an interesting and not forced, vigorous activity, which should include not only entertaining but also educational in nature.

Keywords: education, leisure, health, recreation.